

BATTAL GAZİ VE AZERBAYCAN KAHRAMANLIK DESTANLARI Battal Gazi and Azerbaijani Epics

Mehmet Turmuş*

Özet: Orta Çağ Azerbaycan ve Türk kahramanlık destanları Oğuz kökenli halkların epik yapıların tipolojik özelliklerinin belirlenmesi için eşsiz kaynak oluşturmaktadır. İslami destanlar Türk-Oğuz halklarının destan yaşamındaki yeni aşama olarak, onu yaratıcı biçimde geliştirmiştir. Ayrıca, hem Azerbaycan, hem Anadolu Türklerinin destan yaratıcılığı kendisinde eski Türk destan bütünlüğünün değişmez öğelerini daima korumuş, Türk-Oğuz destancılık geleneğinin karakteristik özelliklerini yaşatmıştır.

Anahtar sözcükler: Battal Gazi, Azerbaycan, Destan.

Abstract: Middle age Turkey and Turk heroism eposes are unique resources for defining the typological features of the epic monuments of the people of Oghuz origin. Being a new stage in the epos creativity of the Türk-Oğuz people, the Islamic eposes have greatly developed it. At the same time, epos creativity of the Turks of Turkey and Anatolia has always protected constant elements of the old Turk epos composition in itself, and it has immortalized the characteristic creativity features of the tradition of the art of the turk-oghuz narrator.

Keywords: Battal Gazi, Azerbaijan, Epic.

Türk ve Azerbaycan halklarının atası olan Oğuzların ortaçağ destansı eserleri içerisinde kahramanlık dastanlarının özel bir yeri vardır. Malum olduğu üzere destan, halkın kahramanlıklarını yansıtan, onların epik düşüncesi hakkında, arzu ve hayallerinin tamamıdır. Taşıdığı zengin manevi değerlere göre halk destanlarının önemi tartışılmazdır. Orta Çağ Azerbaycan ve Türk kahramanlık destanları, geleneksel Oğuz destanının “tipolojik özellikleri”nin belirlenmesinde eşsiz bir örnek teşkil etmektedir.

Kalıp bir yapıya sahip Türk destancılık geleneğinin, kendine has özel bir gösterge bütünlüğüne sahip olduğu malumdur. Kemikleşmiş sabit öğeleri ile bu yapı gelenekselliğini korumaktadır. İslami destanlar Türk-Oğuz halklarının destan geleneğinin yeni aşaması olması hasebiyle, kendisinde önceki Türk destan bütünlüğünün sabit öğelerinin her zaman korunmakla beraber, hem de yaratıcı bir şekilde geliştirmiştir. Yeni tarihi,

* Bakü, Qafqaz Üniversitesi.

siyasi ve sosyal ortamlarda halk destansı yaratıcılığı da sabit motif ve süjeler temelinde yeni fikirleri ve yeni içerikli destanlar ortaya çıkarmaya eğilim göstermiştir. Bu güncellik destanların popülerliğini sağlayan temel etken olmuştur.

Elbette Anadolu'dan farklı olarak Azerbaycan da lokal destan yaratıcılığı, âşık sanatında tam karşılığını buldu. Âşık sanatının usta-çırak geleneğine dayanması, devamlı ve kopmaz olması, destansı gelenekte çeşitli süje, motif, kompozisyon, biçim ve diğer unsurlarının daha geniş çapta asırlardan-asırlara taşınmasına olanak vermiştir. Âşık sanatı bizim oğuz etnik-kültürel çemberinden dönüşerek Azerbaycan-Türk kültürünün bir ögesi olduğundan âşıklarının destan yaratıcılığı Azerbaycan destan düşüncesinin en gelişmiş bir göstergesi sayılabilir.

Azerbycan halkbilimcisi Prof. A. Nebiyev yazıyor: "Ozan yaşamındaki belirli süre ulusal destan kahramanlık tarihinin terennümü için kullanılması, sonuç olarak Oğuz kahramanlık destanının oluşumuna yol açmıştır. Bu süjeler uzun tarihi dönem içinde ozan repertuarında parlamıştır. Oğuz kahramanlık destanının önemli parçası olan Azerbaycan kahramanlık destanlarının şekillenmesi süreci de işte bu yaratıcılık ortamında gelişmiştir... Âşık sanatı gelenekleri temelinde improvizasiya yoluyla yaratılan orta asır destanları da bunun gibi ulusal tefekkürün gücü ve görkemi ile mükemmelleştirilmiş ve cilalanmıştır »(4, s. 26).

Âşık destanları Azerbaycan epik halk yaratıcılığının en mükemmel örnekleridir ve onun temel tiplerini kahramanlık ve aşk destanları oluşturur. M. H. Tehmasibin Azerbaycan destanlarını tasnifinde üçüncü grup destanlar olan (7, s. 112) aile-ahlak destanları az yayılma imkanı bulmuştur. Anadolu Türk halk destanı gibi "Battal Gazi" destanının bütünü Azerbaycan destanları ile kıyaslarken iki faktörü dikkate almamız gerekiyor: 1. Türk destan düşüncesinin Oğuzlar için karakteristik olan destancılık geleneği; 2. Anadolu için karakteristik olan ve esasen, İslam faktörüne bağlı destancılık geleneği.

Tabii ki, Anadolu Türklerinin destan yaratıcılığı bütün durumlarda Türk-Oğuz destancılık geleneğinin karakteristik oluşum özelliklerini bünyesinde muhafaza etmiştir.

Türk destancılık geleneğinin ve genel olarak sözlü halk yaratıcılığının karakteristik ve önemli göstergelerinden biri geleneksel yapıdır. "Battal Gazi" destanının bütününde Türk folklorunun geleneksel konuları açıkça görülmektedir. "Battal Gazi" destanı kitap eposu olmasına, bilindiği kadar Arapların "Zat el-Himme" destanından etkilenmesine ve hatta tarihi olaylarla benzeşmesine rağmen, onun metni uyarınca "özgün yapısını" koruyor.

"Battalname", "Danişmendname", "Saltukname", "Hamzaname" gibi destanların orijinal konusu ve dini eğilimi destansı düşünce, onları Türk destancılığı için geleneksel sayılabilecek yapılara, özgün süje şekillerine yerleştirilmesine engel olamamıştır. Bu destanlar kahramanın gazaları ve genelde tüm faaliyetleri bu şekillerde uyarlanmıştır.

"Battal Gazi" destanı Battalın İslam dini uğrunda kâfirlerle yaptığı ekseri küçük içerikli birçok savaşlar – gazalar- silsilesinden ibarettir. Bazen onun parçaları "hikâye" ve "meclis" gibi ayrılıp: "Cafer Gazi'nin (Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun) İlk hikâyesi" (5, s. 19), "Bu meclis Seyyid Battal Gazi'nin son gazası (dır)" (5, s. 321). Destanda kahramanlık fikri tam kabarık olduğundan, ev konuları ve sevgi motifleri birkaç pozisyonda karşımıza çıkıyor.

"Battal Gazi" destanı, Türk destan geleneğine uygun olarak kahramanın baba ve annesinin kimliği, doğması, olağanüstü silah ve atının görünmesi, bundan sonra ilk yiğitliği ve ad alması ile başlıyor. Battalın babası Hüseyin Gazi henüz Battal daha doğmadan önce bir mağarada, gelecek kahramanın silahlarını ve Aşkar isimli atını bulup eve getirir. Bu şekilde doğumundan önce (veya doğumu ile aynı anda) kahramanın askeri tehzizatın görünmesi onun gelecek misyonunu (arka planda ilahi misyonunu) belli etmiş oluyor.

Azerbaycan araştırmacısı A. Musayeva Bakü'de Elyazmalar Enstitüsü'nde korunan "Battal Gazi" destanı yazılı nüshası ile "Kitab-ı Dede Korkut" destanları arasında benzerliklerin bir kısmını kaydetmiştir.Örneğin, A. Musayeva yazıyor: "Destanların her ikisinde kahramanların düşmanla savaşı, zaferi ve dini eğilim konularında yakınlık, hatta benzerlikler görüyoruz: "Kitab-ı Dede Korkut" un "Bekil oğlu Emren boyu" nda kahraman kâfiri - düşmanı mağlup ederken, düşman: - Yiğit, aman! Sizin dine ne derler? Dinine girdün. Parmak alıp tanıklık getirüb, Müslüman oldu ". "Kitab-Battal Gazi" de Battal düşmanlarına önceden dinini - Müslümanlığı kabul ederse, onlara aman vereceğini belirtiyor ve öyle de oluyor. "Salur Kazan tutsak olup oğlu Uruz çıkardığı boyu" nda düşman-kâfir mağlup edildikten sonra "Kiliseyi yıkıp cami yaptılar". Battal Gazi de kâfirleri mağlup ediyor, Müslümanlığı kabul ettiriyor, kilisenin yerinde camiler yaptırır ve s ". (6, s. 204-205)

Destanların yapısı öncelikle bir gelenek olayıdır. Gelenek olayı gibi aşağıdaki sabit süjetler, motifler ve diğer kompozisyon_öğeleri "Battal Gazi" destanın temelini oluşturmaktadır:

Tek (yalnız) kahramanın ilk örneği. Türk halklarının destan geleneğinde görülen destan geleneğine uygun olmasının sebeplerinden biri de destan kahramanının ata kültürüne bağlı olmasıdır. Ata kültürü destansı gelenekte kendisini ilk önce kutsal şeklinde gösteriyor, yani ecdat yaratıcı

işlevinde konuşuyor. Bu anlamda destansı kahraman olağanüstü özellik taşıyor ve tek kahraman gibi destansı geleneğe dâhil oluyor. Bu özellik kendisini arkaik epos ve halk masallarında bariz şekilde yansıtıyor. Destansı düşüncenin bu seviyesinde görülen kahraman bir şekilde Tanrı'ya ait olan yalnızlık özelliğini içerir. Tek Tanrı ve tek kahraman Türk destansı düşüncesi için karakteristiktir. Öyle ki, Orhun-Yenisey metinlerinde de tek Tanrı ve tek Kağan düşüncesi öncü konumdadır. Tek Tanrı düşüncesinden gelen tek kahraman örneği arkaik epos orta çağın klasik kahramanlık ve aşk destanlarının kahramanlarına kadar değişim yoluyla geçmiştir. Bu süreçte yalnız kahramanın kendi fonksiyonlarına göre fertlerin ve çevresindeki ana kahramana ait özellikleri taşıyan paradigma sıralaması oluşturmuştur. Anadolu ve Azerbaycan destanlarında biz yalnız kahramanın zamanla ana kahramana dönüştüğünü ve onun görevlerini taşıyan yardımcı kahramanların oluştuğunu gözlemliyoruz.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, تنها kahramanın örneği arkaik epos kahramanına dayanmaktadır. Türk eposunun arkaik öğelerini daha çok saklamış تنها kahramanlar, bir kural olarak, Tanrı oğullarıdır. Yakut eposunun ünlü kahramanı Er Sogotok'un ismi de aynı mekânı veriyor: «Tenha Er».

Genellikle, Türk epik geleneğinde kültürel kahramanın değişimi üç temel aşamadan geçer:

1. Birinci sırada, değindiğimiz gibi, kahraman yaratıcı özelliğe sahip oluyor. Bu kendini daha çok arkaik destanda gösteriyor. Tanrı'ya ait kutsal bir fonksiyon olan yaratıcılık destan kahramanına ait olunca ona da olağanüstü mahiyet kazandırmış oluyor.

2. İkinci aşamada kahraman kurtarıcı veya kurtarıcı fonksiyonu taşıyor. Bu fonksiyon da kutsal buudlu. Tanrı yarattığını gerektiği anda tehlikeden kurtarır. Destansı kahraman da halkı, insanları olabilecek tehlikelerden kurtarır. Kahramanın kurtarıcılığı daha çok sosyal içerikli oluyor. Halka güç veren belalar ve felaketler sırasında kahraman halkın kurtarıcısı gibi konuşuyor.

3. Üçüncü aşamada kahraman koruyucu görevini yerine getiriyor. Bu da kutsal mahiyetli bir görev olarak tercih edilmektedir. Türk destan geleneğinde kahraman bu görevi çok çeşitli biçimlerde yerine getiriyor. Öyle ki, kahraman zıt kutupta duran güçlerle mücadele ediyor ve zafer elde ediyor.

Tabii ki, belirttiğimiz özellikler bir kahramanın şahsında kendini gösterebiliyor. Ama destanın tipinden ve ait olduğu dönemden bu fonksiyonlardan biri öncü konuma çıkıyor ve temel fonksiyon gibi konuşuyor.

Ata intikamı. Battal Gazi'nin gazaları, kâfirlerle savaşı ise Türk-Oğuz destan folkloru için geçerli sayılabilecek "baba intikamı almak" güdüsü ile başlıyor. Azerbaycan "Köroğlu" destanında da Köroğlu'nun ilk kahramanlığı babasını kör yaptırdığı için Hasan Han'dan intikam almaktan ibarettir. Kahramanı sefere çıkmaya tahrik eden aynı başlangıcı biz bir çok şekilde "Kitab-ı Dede Korkut" boylarında görüyoruz. "Battal Gazi" de, Cafer camiye gelir ve babasının (düşman tarafından şehit edilmiş Hüseyin Gazi'nin) "makamında" oturmak istiyor. O anda camidekilerden Abdüsselam buna itiraz ediyor: "Senin baban maharet gösterdi, makam aldı. Sen de maharet göster, ondan sonra makam iste! Senin babanın yerdeki kanı kurumadı. Senin ne haddin var makam isteyeyin! Senin için cami veya medrese köşesinde oturup ilim öğrenmektir. Erlik davası senin için değil. Eğer babanın mansıbını almak istiyorsun, önce onun düşmanı Mihrayayı öldür. O zaman ben kendi elimle bu makamı sana veririm" (6, s. 21).

Kahramanlık vergisi veya bade içme. Türk-Azerbaycan kahramanlık destanlarında ilâhî vergi almak sevgi destanlarından farklı olarak aşık olmayı ifade etmiyor. Bu vergi kahramana olağanüstü fiziksel güç verilmesini öngörüyor. Genellikle kahraman kutsal bir nesne ile temas ediyor ve yenilmezlik kazanıyor. Böyle temas birçok durumda beslenme şeklinde veriliyor. Örneğin, Köroğlu yenilmezliği İki bulağın suyundan içerek kazanıyor. Battalın vergisi ise Muhammed Peygamberin ağız suyundandır. Ayrıca "Battal Gazi" destanında sevgi dastanlarımızdaki aşıklık vergisi – bade sunmanın da zayıf alametleri vardır. Örneğin, Destanda Zeynebi Battal Muhammed Rasulullah bu şekilde bade sunuyor veriyor:

"Seyyidin (Zeynep'e) sevgisi arttı. Canına ateş düştü. Kız da onun gibi durumlar geçirdi. Bunun üzerine kırk gün geçti. Bir gece Emir Ömer, Hazreti-Resûlü rüyasında gördü.

Resul dedi:

- Ya Emir Ömer! Elçi gönder ve Hasan'a (Zeynep'in babasına - MT) haber ver ki, ben kızını Battala verdim. Bir, iki demesin, versin. Dügün et ve kızla Battalı evlendir.

Sabah hava aydınlanır aydınlanmaz Emir Ömer bir kişi gönderdi. Hasan'ı uyarıp, durumu bildirdi. Hasan şad oldu yakın çevresindekileri topladı. Yedi gün düğün oldu. Nikâh edip kızı Zeynep Hatunu Battala verdi. İstekler yerine geldi" (6, s. 47).

İsim alma. Epik kahramanın sosyal statüsü soyu-sopu ile değil, öncelikle toplumda siyasi, sosyal veya kültürel hayatında oynadığı rolle belli olur. Oğuz kahramanı işte çalışmasına ve emeğine göre sosyal statü kazanıyor ve ad alır. Bu arada, ilk çağ kültürlerin de inisiyasiya buutlu "isim alma" "Battal Gazi" destanında tam dini (islami) prosedür gibi veriliyor. Yeni isim alma insanın kafirlikten ve cehaletten kurtulup Hak dinine

girmesini ifade ediyor. Örneğin, Yemlihayı müslüman yaptığınızda Ahmed, Kilabın oğlu Müslüman varsa ismini İsmail koyuyorlar.

Düğün. Battalın birçok yolculuğu, "Köroğlu" kolları gibi, düğünle tamamlanıyor. Düğün arkaik ritüel ögesi gibi, hemen hemen tüm Türk dastanlarının yapısında vardır. Azerbaycan araştırmacısı Elçin Abbasovun yazdığı gibi, arkaik Türk geleneğinde önemli anlamsal-işlevsel kapasitesi olan ziyafet, düğün (ve onun çeşitli seviyeleri - kurultay, şölen, geneşek, düğüm vb) «Köroğlu» eposunda bu ritüel semantikasını, ritüel mahiyetini kaybederek evlenme, şenlik meclisi seviyesine düşse de, Türk dastanlarında ona olayların çıkış (başlangıç), düğüm (bağlantı, meditasyon) ve sonluğu (final) gibi sık sık rastlanıyor. Olayların gelişimi diaxron mesafedeki düğünden-düğüne geliyor ve düğün onu stimullaştıran (kışkırtıcı), hem de aktılaştıran işlev yerine getiriyor. Bazı araştırmacıların kanaatine, düğün ritual-mitolojik kontekstde Oğuz dünya modelini ve zaman kutuplarını (olum-ölüm) simgeliyor ve mahiyetindeki probleme göre epik yaratıcılık için «çekici» olur (1, S. 95-96).

İnsan yaşamının çok önemli bir bağlantı anını ifade eden düğün Türk kültüründe hayatın devranı ve düzenini yansıtmaktadır. İnsan hayatı doğum, evlenme, ölüm gibi üç nokta arasında cereyan ediyor ve bunların her birinde belli ritüelin - düğünün, törenin yapılmasını gerçekleştirdiler.

Ziyaret. "Yolculuk yapma" Azerbaycan ve Türk (Anadolu) dastanlarında iki anlamda veriliyor:

1. Askeri sefer anlamında;
2. Sevgili için gurbete gitmek anlamında.

Tabi ki, daha arkaik dastanlar yolculuğun uzay (yer altı, yer üstü dünyalara) seyahat anlamı da vardır. Bu arkaik-kosmoloji içeriğin "Oğuz kağan", "Köroğlu", "Battal Gazi" gibi klasik kahramanlık dastanlarımızın alt katmanlarında saklandığı da bir gerçektir.

Azerbaycan folklorşünaslığında destansı yolculuğun daha başka, ayrıntılı sınıflandırılması de mevcuttur. Bu kanaate göre, dastanlarımızda kahramanın sefere yollanması («evden ayrılması»)na göre aşağıdaki «sebeplere» bağlanıyor:

- I. Kahraman zarar veren düşmanı yenmek için evden ayrılır;
- II. Kahraman av veya ganimet elde etmek için evden ayrılır;

III. Kahraman kendisine eş kazanmak için evden ayrılıyor. Birinci hal sadece kahramanlık dastanları için spesifiktir. «Oğuz Kağan», «Kitab-ı Dede Korkut" un birçok boylarında, «Köroğlu» dastanının bazı kollarında görülüyor. Masallar da kahraman ona (ailesine, yurduna) zarar vermiş fantastik güçlerin (örneğin, sihirli elmayı çalan devin) arkasından sefere çıkıyor. İkinci ve üçüncü nedenle yapılan seferler hem kahramanlık, hem de sevgi dastanlarında görülüyor.

Kahramanlık destanlarının süje yapısı (anlamsal yapı) sevgi destanlarının yapısı ile esasen benzerlik oluştursa da birincilerdeki yolculuğun motiflenmesini durduran kahramanlık, ikincilerde yerini «sevginin gücüne» bırakıyor. Kahramanlık destanlarında yiğit kendini ispatlamasında «kafirle» savaşta gerçekleştirdiği gibi, sevgi destanının kahramanı sevgi ile sadakatini ve kendi aşkının hak vergisi olduğunu Deyişme meclislerinde ispata getiriyor. Kahramanlık eposu geleneğine göre «kahramanlıkla evlenmenin» şartı olan mücadele ile, zorla kendine eş kaçırma güdüsü sevgi destanlarında yer almıyor.

Kahramanlık destanlarında kahramanın yolculuğunun invariant örnekleri daha anlaşılır şekilde izlenebiliyor. Örneğin, "Battal Gazi" destanında Battalın yolculukları onun periler âlemi ve ifritler âlemine seyahatinde hatta uzaya(yerin altı, yerin üstü) benzerlikler taşımaktadır. Bu epizotlarda, çok hallerde, islam katı obrazların isminin Arap kaynaklı olması ile sınırlandır ve Türk mitolojisinin destanda en bariz takip edilebildiği konumları düzenliyor.

Aslında Battalın acaip yerlere ve Kaf Dağı'na seyahati Oğuz'un dünya yolculuğunun yeni destan varyantıdır ki, burada da kahraman karanlık dünyaya veya "dünyanın bittiği yer" ecen götürülüp üretiliyor.

Sevgi motifleri ve fantastik öğeler. Azerbaycan ve Türk kahramanlık destanlarında, o sıradan "Battal Gazi" de sevgi destanlarında ve masallara da geçerli olan kompozisyon öğeleri de yer alıyor: Battal Emir Ömer'in kızını istemişti ondan başlık olarak Hindistan'daki beyaz fili, yüz kıvrım tüylü deve, dört yüz Arap atı üzerindeki elli güzel kızla getirmesini istiyordu. Tek başlarına gurbete yola düşen Battal yolda Hızır Aleyhisselam rastlıyor, kahraman gözünü açıp yumunca onu Deryanın üzerinden geçirip Hindistan'a iletiyor. Burada Battal büyük bir bağ görüyor. Bağın meyvelerinden yedikten sonra şehre doğru yüz tutar. Burada Battalın putpereslerle savaşı. Hindistan Kralı'nın İslam'ı kabul eden veziri Behnam Battala yardım ediyor. Battalın okuduğu duadan sonra Hintlilerin taptığı put kendiliğinden parçalanıp dağılır. Bunu gören Hint hükümdarı Mihrasep İslam'ı kabul etmeye razı oluyor. Fakat şart koşuyor ki, Battal onun devler tarafından çalınmış kızını bulup getirsin (6, s. 188-194). Böylece, bundan sonra destana yaygın olarak masal öğeleri dahil oluyor: Battal önce her biri kırk arşın uzunluğunda olan Ansaf ve Azraf adlı siyah devlerle çarpışıp onları kendine ram ettiriyor. Sonra, ucu gökyüzüne dayanan kaledeki kuyuya iner, uçsuz bucaksız deniz görüyor. Allah tarafından "dağ boyda" bir balık peyda olur ve Battalı üzerine alıp bir adaya getiriyor. Orada Battal Siyah devi öldürüp içlerinden Hint şahının da kızı olan esir kızları alır. Battal geri dönerken çimende otlayan dört yüz Arap atını bulup beraberinde götürüyor.

Sonra beyaz filin peşine giden Battal Heylan padişahıtan onu savaşıarak alabiliyor vb (6, S. 195-202).

Komik öğeler. Battal Gazi obrazında "Köroğlu" da olduğu gibi, trikler kalitesi mevcuttur. Battal sıkça mümin Hıristiyan, tabibe, papaza "dönüşüyor". Bir yerde (Akabeyi tutarken) kadın elbisesi da giyiyor (6, s. 183). Eser boyunca komik sahnelerin birbirini izlediğini görüyoruz. Örneğin, Kaysere haber getirince ki, Hıristiyan ordusu darmadağın edildi ve komutanı Şemun da Müslümanların tarafına geçerek İslamiyet'i kabul edip, "kan beynine sıcııyor" ve kendinden geçiyor. O zaman Battal Gazi tabip kılığında saraya geliyor, imparatorun başına ve yüzüne bir madde yakar ve gider. Bundan sonra Kayserin saçı sakalı dökülür. Kayser hekimi arattırmaya başladığında, Battal bir kâfir doktora, imparatoru iyileştiren Hekimi En'am vermek için arıyorlar, o aynı hekim bendim dedi enamı al, - diye kandırıyor. Kâfir paraya şirikib bunu yapınca da, Kayser onun asılmasını emreder (6, s. 142-143).

Başka bir pozisyonda Battal düşman (rumluların) kampına gidip, gece yarısı Kayseri yattığı yerde çalıp dağa götürüyor ve vurmaya başlıyor. Uykudan uyanan Kayser Battalın kim olduğunu ve ne için onu dövdiğünü sorduğunda Battal "Ben İsa Ruhullah, bu kadar insanı senin emrine verdim, sen ise benim için bir düşmanı (yani Battalı) ele geçiremedin" - diyor. Sonra bihuşdarı verip Kayseri yatıştırır ve geri çadırına götürür (6, S. 153-154).

Battalın sergüzeşterlerinin geniş yer aldığı "Zat el-Himme» destanında da kılık deyişme, şekilden şekile girme motivine sıkça rastlanıyor. Bu destanda kutsal kitabın yardımıyla Battal tüm dilleri öğreniyor, giysilerini değiştirerek kendisini Yunan. Frenk, Gürcü, Çerkes gibi tanıttır.

Battal defalarca kendisini Hıristiyan rahibi veya askeri gibi tanıttır. O, hatta kendisinin «kutsallar» sırasına girmesine da muvaffak olur.

Şüphesiz "Battalname" lere el-Battal hakkında yazılı Arap destanları - sirelerde saklanmış destansı ve tarihsel materyaller de dahil olabilir. Ancak, "Battal Gazi" Arap "sire" si değil, Battal hakkında rivayetin Türk folklor ortamında, büyük ölçüde Türk destan gelenekleri temelinde yeniden kurulan metni. Türk edebi-şiiresel ve destan geleneği "Battal Gazi" destanının bütününde her düzeyde yer alıyor.

Kaynaklar:

1. Abbasov E.H. Köroğlu: şiiresel sistemi ve yapısı. Bakü: Nurlan, 2008.
2. Kitab-ı Dede Korkut. Bakü: Yazıcı, 1988.
3. Köroğlu / Çapa hazırlayan M. H. Tahmasp. Bakü: Gençlik, 1982.

4. Koroglu X., Nabiev A. Azerbaydjanskiy narodnyy epos. Bakü: Yazıcı, 1996.
5. Köksal H. Battal Gazi Destanı. Ankara: Akçağ, 2003.
6. Musayeva A. "Kitab-ı Dede Korkut" dan sonra oluşmuş ilk Oğuz-Türk destanı / Azerbaycan sözlü halk edebiyatına dair tetkikler. X cilt, Bakü, Seda, 2001.
7. Tahmasip M.H. Azerbaycan halk destanları (ortaçağ). Bakü, Bilim, 1972.